

Erfrecht

8 ■ 2020

Colofon

- **Missie** JurisDidact streeft ernaar kennis en inzicht bij juristen te verhogen en de ontwikkeling van het professioneel handelen te bevorderen door middel van onafhankelijke, individuele nascholing.
- **PO-punten** 3
- **Geldigheid** U kunt de eindtoets maken zolang deze in uw online persoonlijk dossier staat vermeld.

- **Redactie** Mr. Pieter Dorhout, hoofdredacteur
Mr. dr. Chana Grijsen
Prof. mr. dr. Charlotte Phillips
Prof. mr. dr. Lies Punselie
- **Docent/bewerker** Mr. dr. Eric Ebben†
Bewerker: mr. Mathieu Schipper
- **Uitgever** Igno Ketelaars
- **Vormgeving** Roelof Koster Design, Mildam
- **Foto omslag** Splinter Photography, Job Jonathan Schlingemann

© 2020 JurisDidact, Gorssel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

- **Bestellingen** De basisprijs van een programma is € 189,50 (excl. btw), tenzij anders vermeld. Bij gelijktijdige bestelling vanaf 4 programma's geldt korting. Zie hiervoor de website van JurisDidact. JurisDidact legt de gegevens van bestellers vast voor verwerking van de bestelling. De gegevens kunnen door ons worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten, tenzij u te kennen hebt gegeven hiertegen bezwaar te hebben.
- **Certificaten** Certificaten worden alleen toegekend aan kopers van losse programma's.
- **Administratie** Bij wijziging van de tenaamstelling en/of het adres verzoeken wij u deze gegevens door te geven aan de klantenservice van JurisDidact: Parallelweg 25, 7213 VT Gorssel.
- **Algemene voorwaarden** Levering en diensten geschieden volgens de Algemene voorwaarden van MOCuitgevers BV, gedeponeed bij de Kamer van Koophandel onder nummer 6469182. Een exemplaar van deze voorwaarden zal op verzoek worden toegezonden. De voorwaarden zijn te raadplegen via www.mocuitgevers.nl.

Inhoud

Inleiding – 5

Pre-toets – 7

Blok A

Erfrecht bij versterf, wettelijke verdeling en wilsrechten

A1 Erfrecht bij versterf – 11

A2 De wettelijke verdeling – 13

A3 Wilsrechten – 17

Blok B

Testamenteir erfrecht, vereffening en afwikkeling

B1 Testamenteir erfrecht – 20

B2 Afwikkeling – 29

Afkortingenlijst – 36

Antwoorden pre-toets en casuïstiek – 37

Literatuur – 43

Toetsvragen – 44

Inleiding

Erfrecht is een rechtsgebied dat het afgelopen decennium een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt. Men procedeert meer dan ooit over nalatenschappen. Als oorzaken hiervan worden veelal genoemd de toegenomen vermogens van met name de generatie babyboomers en de samengestelde gezinnen die vaak zijn ontstaan doordat dit de eerste generatie was die eenvoudiger van echt kon scheiden. Dat maakt het erfrecht, op het snijvlak van emotionele en financiële belangen, bij uitstek een conflictgebied. Het belang van kennis op dit terrein kan dan ook niet worden overschat.

Verdeeld over twee blokken belicht deze nascholing een aantal belangrijke aspecten van het erfrecht. De twee blokken betreffen: **Erfrecht bij versterf, wettelijke verdeling en wilsrechten** en **Testamenteir erfrecht, vereffening en afwikkeling**

Blok A
Blok B

De belangrijke leerstukken van de legitieme en de andere wettelijke rechten, de fiscale aspecten en de Successiewet alsmede de internationaal privaatrechtelijke aspecten vallen buiten de reikwijdte van deze nascholing. Voor de behandeling van de legitieme, zie: mr. dr. Eric Ebbent, JurisDidact, *De legitieme*. Deze cursus is bewerkt door mr. Mathieu Schipper.

■ Doelstellingen

Na afloop van deze juridische nascholing:

- hebt u inzicht in wetgeving en jurisprudentie inzake versterf-erfrecht, testamentair erfrecht en de afwikkeling van nalatenschappen;
- hebt u inzicht in de wetgeving en jurisprudentie betreffende de vereffening van nalatenschappen, zowel na beneficiaire aanvaarding als na benoeming van een vereffenaar door de rechtbank;
- bent u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen betreffende de wettelijke verdeling, de executele en het testamentaire bewind.

■ Opmerking

Deze nascholing is in twee gedeelten, Blok A en Blok B, door te werken. U zult voor de blokken A en B elk naar verwachting anderhalf uur nodig hebben. Mogelijk beklijft de stof beter als u het programma in twee gedeelten doorwerkt.

■ Criteria toets

U slaagt voor de eindtoets als u minimaal 6 van de 10 vragen juist hebt beantwoord. U kunt tweemaal herkansen.

■ *Over de docent en bewerker*

Eric Ebben (1959-2020) was universitair docent notariële vakken aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en vaste medewerker bij een aantal tijdschriften en onderwijsinstellingen. Hij promoveerde in 2000 op de dissertatie *De positie van de langstlevende echtgenote en kinderen in het nieuwe erfrecht*. Hij was coauteur van Pitlo Deel 5 *Erfrecht en Erfrecht voor de praktijk*. Hij had een lange lijst van publicaties op zijn naam staan.

Mathieu Schipper is erfrechtadvocaat te Alkmaar. Daarnaast is hij docent erfrecht bij diverse PAO-instellingen. Hij maakte hij deel uit van het oprichtingsbestuur van de Vereniging Erfrecht Advocaten Nederland en is lid van de examencommissie van die vereniging. Mathieu is coauteur van *Erfrecht voor de praktijk*, alsmede van *Erfrecht geschetst*. Ook is hij lid van de redactie van *AdvoTip*, een erfrechtelijke nieuwsbrief.

Om voor uzelf te bepalen wat uw kennisniveau is van dit onderwerp, kunt u vrijblijvend de pre-toets maken. De resultaten van de pre-toets tellen niet mee voor uw eindscore.

- 1 Erfflater overlijdt en laat achter drie bij testament aangewezen erfgenamen, A, B en C. C is benoemd onder een ontbindende voorwaarde, welke drie maanden na het overlijden van erflater wordt vervuld. Het $\frac{1}{3}$ deel van C:
  - A wast naar evenredigheid aan bij de delen van A en B.
  - B vererft naar de regels van het versterferrecht.
  - C gaat bij plaatsvervulling naar de afstammelingen van C.
  - D gaat bij plaatsvervulling naar de erfgenamen van de erflater.

- 2 In groep 2 laat erflater A twee ouders, B en C, achter, alsmede twee volle broers, D en E, en drie halfzussen van vaders zijde, F, G en H. De erfgenamen zijn bij versterf tot de volgende erfdelen gerechtigd:
  - A Alle erfgenamen zijn gerechtigd tot $\frac{1}{7}$ deel van de nalatenschap.
  - B B en C $\frac{1}{4}$, D en E $\frac{1}{8}$ plus $\frac{1}{20}$ en F, G en H elk $\frac{1}{20}$ deel.
  - C B en C elk $\frac{1}{4}$, D en E elk $\frac{1}{7}$, F, G en H elk $\frac{1}{14}$ deel.
  - D B en C elk $\frac{1}{4}$, D en E elk $\frac{1}{8}$ en F, G en H elk $\frac{1}{14}$ deel.

- 3 A en B zijn gehuwd en hebben twee kinderen, C en D, wanneer A komt te overlijden. Er is een wettelijke verdeling op grond waarvan B alle goederen van de nalatenschap verkrijgt. Wanneer B na verloop van tijd X leert kennen en daarmee in het huwelijk treedt kunnen C en D:
  - A vanaf het in ondertrouw gaan van B en X een beroep op een wilsrecht doen.
  - B vanaf de huwelijkssluiting tussen B en X een beroep op hun wilsrecht doen.
  - C vanaf de huwelijkssluiting tussen B en X een beroep op hun wilsrecht doen, wanneer B en X geen huwelijksvoorwaarden maken.
  - D vanaf de huwelijkssluiting tussen B en X een beroep op hun wilsrecht doen, wanneer X door het huwelijk met B wordt verrijkt.

- 4 A en X zijn gehuwd en A heeft twee kinderen, C en D. A komt te overlijden en de wettelijke verdeling is van toepassing. Na verloop van tijd komen C en D er achter dat X bij de vaststelling van hun erfdelen opzettelijk bepaalde bankrekeningen van A verzwegen heeft. Het is een grote benadeling voor hen, hun vordering zou zeker het dubbele moeten bedragen dan waarop die nu is vastgesteld. Wat kunnen C en D nu doen?
- A Met een beroep op de Laesio Enormis de wettelijke verdeling vernietigen.
  - B Met een beroep op de redelijkheid en de billijkheid de wettelijke verdeling vernietigen.
  - C Via overleg of een procedure proberen te komen tot aanpassing van de vordering, zodanig dat de verzwegen bestanddelen daarin zijn verdisconteerd. Dit omdat art. 3:194, tweede lid, BW niet van overeenkomstige toepassing is op de wettelijke verdeling.
  - D Met een beroep op art. 3:194, tweede lid, BW verbeurdverklaring vorderen van de saldi van de betrokken bankrekeningen; ook zal de niet-opeisbaarheid van de vorderingen moeten komen te vervallen.
- 5 Een executeur heeft de standaardbevoegdheden uit de wet toegekend gekregen. Om de schulden uit de erfbelasting te voldoen deelt hij de erfgenamen mee dat hij voornemens is de woning uit de nalatenschap te gelde te maken. Beide erfgenamen zijn woest; beiden hadden de woning uit de nalatenschap toegedeeld willen krijgen. Na een maand verkoopt de executeur de woning en informeert de erfgenamen daarover. Hij krijgt geen reactie. Wederom een maand later levert de executeur de woning aan de koper. Dat gaat de erfgenamen te ver en die proberen de levering van de woning ongedaan te maken. Welk van de volgende stellingen is het meest juist?
- A De executeur is op grond van art. 4:145 BW privaat vertegenwoordiger van de erfgenamen en hij kan zelfstandig over de goederen van de nalatenschap beschikken, wanneer dat nodig is voor de betaling van de schulden van de nalatenschap. Zou hij deze beperking te buiten gaan, dan heeft die geen externe werking; de levering aan de derde is altijd geldig.
  - B De executeur is weliswaar privaat vertegenwoordiger van de erfgenamen, maar zonder overeenstemming met hen mag hij noch tot verkoop, noch tot levering overgaan. Die bevoegdheidsbeperking heeft externe werking, zodat de levering ongedaan gemaakt kan worden.
  - C De executeur is privaat vertegenwoordiger van de erfgenamen, zijn handelen bindt de erfgenamen onder alle omstandigheden en heeft slechts gevolgen in het kader van de rekening en verantwoording; de levering is altijd geldig.
  - D De executeur is weliswaar privaat vertegenwoordiger van de erfgenamen, maar de levering van registergoed kan nooit zonder de medewerking van de erfgenamen of vervangende machtiging door de rechter; leveringen in strijd hiermee kunnen worden teruggedraaid.

- 6 Over het erfdeel van B is bij testament een bewind ingesteld in het belang van de rechthebbende. Tot zijn erfdeel behoren de woning waar de rechthebbende zelf woont en het naastgelegen pand, dat wordt verhuurd. Op een stormachtige dag waaien de pannen van de daken van beide woningen. B belt onmiddellijk de dakdekker om het dak af te dekken tegen de regen. Omdat de kranen in beide woningen lekken, laat B ook meteen maar een loodgieter komen om dat probleem te verhelpen. Welke van de onderstaande stellingen is de meest juiste?
- A De dakdekker kan zijn vordering voor beide woningen verhalen op het bewindvermogen, de loodgieter kan zijn vordering voor beide woningen verhalen op het bewindvermogen.
  - B De dakdekker kan zijn vordering voor beide woningen verhalen op het bewindvermogen, de loodgieter kan zijn vordering slechts voor de door B bewoonde woning verhalen op het bewindvermogen.
  - C De dakdekker kan zijn vordering slechts voor de door B bewoonde woning verhalen op het bewindvermogen, de loodgieter kan zijn vordering slechts voor de door B bewoonde woning verhalen op het bewindvermogen.
  - D Noch de dakdekker, noch de loodgieter kan zijn vordering voor beide woningen verhalen op het bewindvermogen.
- 7 Is er een mogelijkheid dat de erflater iemand de bevoegdheid geeft om (eventueel zelfs tegen de zin van de erfgenamen in) de nalatenschap naar eigen inzicht te verdelen?
- A Nee, dat kan eenvoudigweg niet.
  - B Ja, wanneer die bevoegdheid aan de executeur wordt verleend, dan kan dat.
  - C Ja, wanneer die bevoegdheid aan de bewindvoerder wordt verleend, dan kan dat.
  - D Ja, wanneer die bevoegdheid aan de executeur die ook afwikkelingsbewindvoerder is wordt verleend, dan kan dat.
- 8 A en X zijn gehuwd en A heeft twee kinderen, B en C. A overlijdt nadat A en X zijn gescheiden, maar voordat de huwelijksgemeenschap is verdeeld en voordat hij de begunstiging van X op zijn levensverzekering heeft kunnen herroepen. De nalatenschap is nagenoeg nihil, maar de uitkering betreft een aanzienlijke som. Wat is rechtens?
- A Noch als erfgenaam, noch als legitimaris kunnen B en C enig recht doen gelden op de uitkering krachtens levensverzekering.
  - B Niet als erfgenaam, maar wel als legitimaris kunnen B en C enig recht doen gelden op de uitkering krachtens levensverzekering.
  - C Wel als erfgenaam, maar niet als legitimaris kunnen B en C enig recht doen gelden op de uitkering krachtens levensverzekering.
  - D Zowel als erfgenaam, als in hun hoedanigheid van legitimaris kunnen B en C rechten doen gelden op de uitkering krachtens levensverzekering.

- 9 A is overleden en zijn nalatenschap is vereffend na beneficiaire aanvaarding. Na het verbindend worden van de uitdelingslijst en het verdelen van het saldo, komen nog twee nalatenschapsschuldeisers op, die alsnog betaling vorderen. Zij nemen nu pas kennis van de publicatie van de oproeping van schuldeisers. Wat is rechtens?
- A De crediteuren zijn simpelweg te laat opgekomen en hebben geen rechten meer.
  - B Wanneer de erfgenamen een overschot hadden na de vereffening, moeten ze dat afgeven aan deze crediteuren. Meer is niet mogelijk.
  - C Wanneer de erfgenamen een overschot hadden na de vereffening, moeten ze dat afgeven aan deze crediteuren. Bovendien kunnen legatarissen verplicht worden hun verkrijging af te geven.
  - D Ook deze crediteuren moeten worden betaald. De legatarissen dienen hun verkrijging af te geven en de erfgenamen moeten uit hun andere vermogen het restant betalen.
- 10 Wanneer na het overlijden van A diens erfgenamen de nalatenschap beneficiair aanvaardden, komen ze er tijdens de vereffening achter dat de rente op de hypothecaire geldlening wel erg hoog is, zodat wanneer na drie maanden de woning nog niet is verkocht, de liquide middelen wel erg snel slinken. Welk van onderstaande stellingen is de meest juiste?
- A De vereffenaars dienen altijd de rente te blijven betalen, zolang er liquide middelen zijn, de bank gaat met zijn vordering immers altijd voor op de andere schuldeisers.
  - B De vereffenaars moeten met de bank in onderhandeling wanneer de verkoop niet na drie maanden is gerealiseerd, doorbetaling van de hypotheekrente kan verwaarlozing van de belangen van de andere schuldeisers betekenen.
  - C De vereffenaars moeten met de bank in onderhandeling wanneer de andere schuldeisers dat van hen verlangen. Voor de restschuld is de bank in de nalatenschap immers concurrent schuldeiser.
  - D De vereffenaars moeten direct na het overlijden in onderhandeling met de bank over de vraag hoe groot het verschil zal zijn tussen onderhandse en gedwongen verkoop. Anders verwaarlozen zij de belangen van de andere schuldeisers op verwijtbare wijze.

CASUS 1

De Boer

Harry de Boer is overleden met achterlating van een aantal neven en nichten als naaste verwanten. Een aantal van hen komt bij u op kantoor met de vraag wat zij te verwachten hebben. Navraag bij het CTR heeft geleerd dat de erflater geen uiterste wil heeft gemaakt.

- a Welke vragen stelt u de familie vooraf?

- b Welke documenten hebt u nodig en welk advies kunt u dan geven?

■ **De vier groepen van erfgenamen**

De wet bepaalt wie zullen erven wanneer de erflater niet zelf bij testament de erfgenamen heeft aangewezen (art. 4:1 BW). De langstlevende echtgenoot heeft een geheel eigen positie in het versterferfrecht. Omdat in het overgrote deel van de gevallen de langstlevende een vrouw is, ga ik in het vervolg uit van 'zij' en 'haar'. Zij wordt als zodanig, als echtgenoot geroepen (art. 4:10, eerste lid, onderdeel a, BW), de andere erfgenamen worden slechts geroepen voor zover zij bloedverwant zijn. Hiermee worden dan ook pleegkinderen, stiefkinderen en 'slechts' biologische kinderen (kinderen die niet erkend zijn en waarvoor geen gerechtelijke vaststelling van het vaderschap verzocht is) van de vererving uitgesloten; zij zijn geen bloedverwanten. De van tafel en bed gescheiden echtgenoot is van de vererving uitgesloten (art. 4:10, eerste lid, BW). Met scheiding van tafel en bed (art. 1:169 BW) worden de materiële gevolgen van het huwelijk opgeheven. Het huwelijk als zodanig blijft in stand en verzoening blijft mogelijk. Bloedverwantschap is afhankelijk van familierechtelijke betrekkingen. Familierechtelijke betrekkingen kunnen ontstaan door afstamming (art. 1:197 BW) en door adoptie (art. 1:229 BW).

Afstamming wordt geregeld in titel 11 van Boek 1. Daar wordt in art. 1:198 uitgewerkt wie de moeder is van een kind en in art. 1:199 wie de vader is van een kind.

Die afstamming bepaalt de erfrechtelijke positie in art. 4:10, derde lid, BW.

■ Artikel 4:10 BW

- 1 *De wet roept tot een nalatenschap als erfgenamen uit eigen hoofde achtereenvolgens:*
  - a *de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot van de erflater tezamen met diens kinderen;*
  - b *de ouders van de erflater tezamen met diens broers en zusters;*
  - c *de grootouders van de erflater;*
  - d *de overgrootouders van de erflater.*
- 2 *De afstammelingen van een kind, broer, zuster, grootouder of overgrootouder worden bij plaatsvervulling geroepen.*
- 3 *Alleen zij die tot de erflater in familierechtelijke betrekking stonden, worden tot de in de vorige leden genoemde bloedverwanten gerekend.*

■ Plaatsvervulling

Voor sommige afstammelingen is plaatsvervulling mogelijk (art. 4:10, tweede lid, BW). Men kan erven uit eigen hoofde of bij plaatsvervulling. In het ene geval komt men in de nalatenschap op vanwege de eigen verwantschap tot de erflater. Bij plaatsvervulling treedt men in de plaats van iemand anders, die zelf uit eigen hoofde gerechtigd was, maar die plaats niet inneemt (art. 4:12 BW). Het betekent dat wanneer iemand zelf niet kan, mag of wil erven, zijn afstammelingen die plaats in de nalatenschap van erflater mogen innemen.

Plaatsvervulling geschiedt met betrekking tot personen die op het ogenblik van het openvallen van de nalatenschap niet meer bestaan, die onwaardig zijn, onterfd zijn of hun erfdeel verwerpen, of wier erfrecht is vervallen (art. 4:12, eerste lid, BW).

De plaatsvervulling geschiedt staaksgewijs (art. 4:12, tweede lid, BW). Daarmee wordt bedoeld dat de afstammelingen van een erfgenaam wiens plaats vervuld wordt in beginsel tezamen diens plaats vervullen.

De plaatsvervulling wordt door art. 4:12, derde lid, BW begrensd tot de zesde graad van verwantschap. Iemand die buiten die graad valt, kan nooit bij versterf in de nalatenschap opkomen.

■ De bijzonderheden van groep 2 (art. 4:10, eerste lid, onderdeel b, BW)

Hier worden de ouders, broers en zusters van de erflater tot de nalatenschap geroepen. Dit is in die zin een bijzondere groep, dat daarin erfgenamen geroepen worden, die niet van gelijke graad zijn. Broers en zussen zijn immers tweedegraads bloedverwanten, terwijl ouders eerstegraads bloedverwanten zijn. Dit is de reden voor het feit dat aan de ouders een minimum breukdeel van 1/4 toegekend is (art. 4:11, derde lid, BW). Want verder geldt ook hier het beginsel dat erfgenamen binnen een groep uit eigen hoofde en dus voor gelijke delen erven (art. 4:11, eerste lid, BW).